

ELEKTRO METALÜRJİ

2016 – 2017 BAHAR

Prof. Dr. Ahmet EKERİM Yrd.Doç.Dr. Oğuzhan Avcıata

ELEKTROMETALÜRJİ

- ❖ Cevher veya metal içeren her çeşit ham madde içindeki metaller elektrikenerjisinden faydalanmak suretiyle üretmeye Elektrometalürji denmektedir.
- ❖ Gerçekte elektrometalurji, elektrokimyanın bir uygulamasıdır.
- ❖ Burada elektrokimya metodlarının metallere uygulanması yapılmaktadır.
- ❖ Bu uygulama elektrik enerjisini, elektrolizyapma yada ısıya dönüştürerek elektrotermik ark gerçekleştirilir .

ELEKTROLİZ

- ❖ Elektrik akımının sulu veya eriyik elektrolitlerden geçirilmesiyle meydana gelen kimyasal ayrışma sonucu katotta metal iyonlarının ve anotta ise metalik olmayan iyonların serbest hale gelmesi olayıdır.
- ❖ iyonlar elektrotlarda deşarj edilerek; serbest hale geçirilebilir, element olarak toplanabilir ve elektrot ile reaksiyon yapabilir.

ELEKTROLİZ

- ❖ Endüstride elektroliz iki maksatla kullanılmaktadır.
- ❖ Metalleri sulu çözeltilerden kazanmak için (Elektrowinning).
- ❖ Arı olmayan metalleri, içindeki yabancı maddelerden arıtıp, katotta toplamak için (Elektrolitik tasfiye).

ELEKTRO KAZANIM (ELEKTROWINNING)

- ❖ Genellikle hidrometalurji uygulaması olarak, liç işleminden sonra elde edilen metalce zengin solüsyonlardan metallerin kazanılması demektir.

Örneğin;

- ❖ Bakır cevherleri liç işlemiyle çözünüp bakır, bakır sülfat olarak çözeltiliye alındıktan sonra elektrowinning metodu ile saf bakır olarak katotta toplanmaktadır.
- ❖ Çinko kalsinelerinin sülfirik asitli çözeltilerde liç yapıldıktan sonra elektroliz yoluyla katotta toplanması da yine bir elektrowinning uygulamasıdır.
- ❖ Bu çeşit elektroliz işlemlerinde daima çözünmeyen anot kullanılmaktadır.

- ❖ Eriyik magnezyum klorür tuzlarından elektroliz yoluyla magnezyum metalinin elde edilmesi ve yine eriyik (Na_3AlF_6) kriyolit içinde çözünen alüminanın (Al_2O_3) elektrolizi neticesi katotta arı alüminyumun üretiminde de eriyik tuzlarla yapılan elektroliz işlemlerine örnek teşkil etmektedir.
- ❖ Alüminyumun tamamı, magnezyumun büyük kısmı, berilyum, sodyum, kalsiyum ve diğer bazı metaller benzer tekniklerle elde edilmektedir.
- ❖ Eriyik tuzlar kullanarak elektroliz yoluyla, üretilen metaller, oksit veya diğer bağlantılardan normal pirometalurji metotlarıyla karbon veya karbon monoksit tarafından redüklenemeyecek ölçüde oksijene karşı yüksek aktiviteye sahiptirler.

- ❖ Aynı şekilde bu metalleri, sulu elektrolitler kullanarak katotta toplamak da mümkün değildir.
- ❖ Çünkü bu metallerin Emf değerleri hidrojene nazaran büyük (-) değerdedirler.
- ❖ Böylece elektroliz sonucu bu metallerden öncelikle hidrojen katyonları katotta serbest hale geçecektir.

ELEKTROKİMYA

- ❖ Elektronlar doğru iletken iyonik iletkenlere gitmek ister.
- ❖ Reaksiyonda elektronik iletkenlerle iyonik iletkenler arasında karakteristik farklılıklar mevcut olup bazı değişiklikler olmaktadır.
- ❖ Tanım olarak elektronlar iyonik iletkene yönelmez.
- ❖ Eğer sistemin her bir elemanı elektrokimyasal davranış göstermezse yer değiştirme olmaz.

Anot reaksiyonu: $n/M = M^{m+} + me^{-}$

Katot reaksiyonu: $m/N^{n+} + ne^{-} = N$

Toplam reaksiyon: $nM + mN^{n+} = nM^{m+} + mN$

Bu reaksiyonun gerçekleşebilmesi için $\Delta G < 0$
Kendiliğinden olmalıdır.

NERST Yasasına göre toplam serbest enerji;

$$\Delta G = \Delta G^0 + RT \ln \frac{a_{M^{m+}}^n}{a_m^n} \cdot \frac{a_n^m}{a_{N^{n+}}^m}$$

❖ Toplam reaksiyon:

❖ Toplam serbest enerji: $\Delta G = \Delta G^0 + RT \ln \frac{a_{M^{m+}}^n \cdot a_n^m}{a_m^n \cdot a_{N^{n+}}^m} = -(n \times m) \times F \times E_{rev}$)

❖ Elektrik enerjisine dönüşen kimyasal enerji:

$$E_{rev} = E_{rev}^0 - \frac{R \cdot T}{n \cdot m \cdot F} \cdot \ln \frac{a_{M^{m+}}^n \cdot a_n^m}{a_m^n \cdot a_{N^{n+}}^m}$$

❖ iyon haline geçme:

❖ Yarım hücre reaksiyonu, anot ve katotta meydana gelen reaksiyonlar olup oluşan elektrolitik hücrenin potansiyel farkı olan toplam E_m değildir.

❖ Katot reaksiyonu:

Potansiyeli; E_N^0

❖ Toplam reaksiyon,

için hücre potansiyeli:
eşitliğinden hesaplanır.

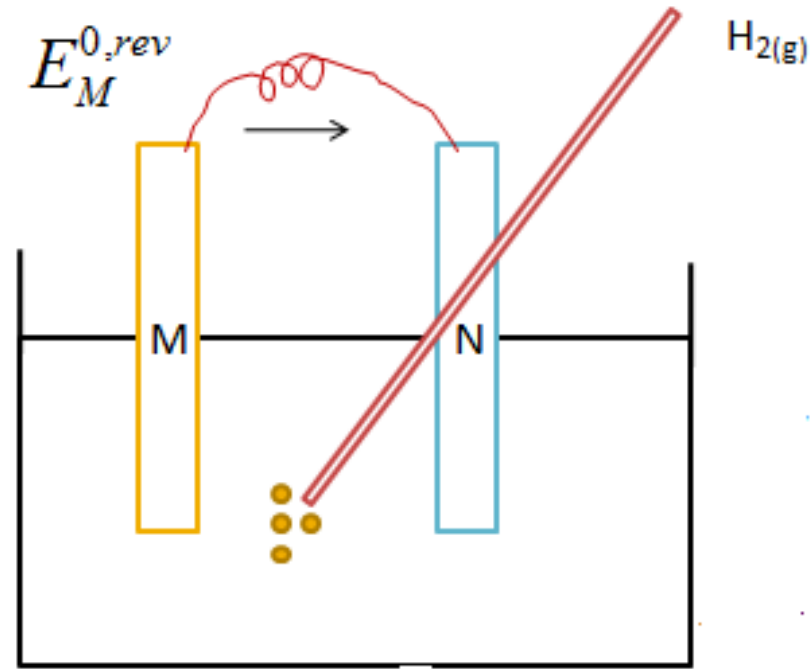
$$E_{rev} = E_M^{rev} - E_N^{rev}$$

❖ E_M^{rev} Değerinin hesabı başlangıç değeri olan $E_M^{0,rev}$ den hesaplanır, böylece hücre potansiyelini veren eşitlik:

$$E_M^{rev} = E_M^{0,rev} - \frac{R \cdot T}{m \cdot F} \cdot \ln \frac{a_{M^{m+}}}{a_M}$$

Bu denklemden elde edilir.

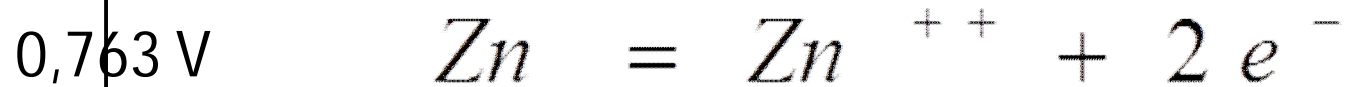
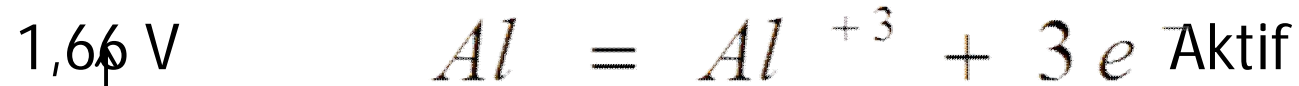
POTANSİYEL OLUŞUMU

$$E_M^{0,rev} = E_m^0 - E_{H_2}^0$$

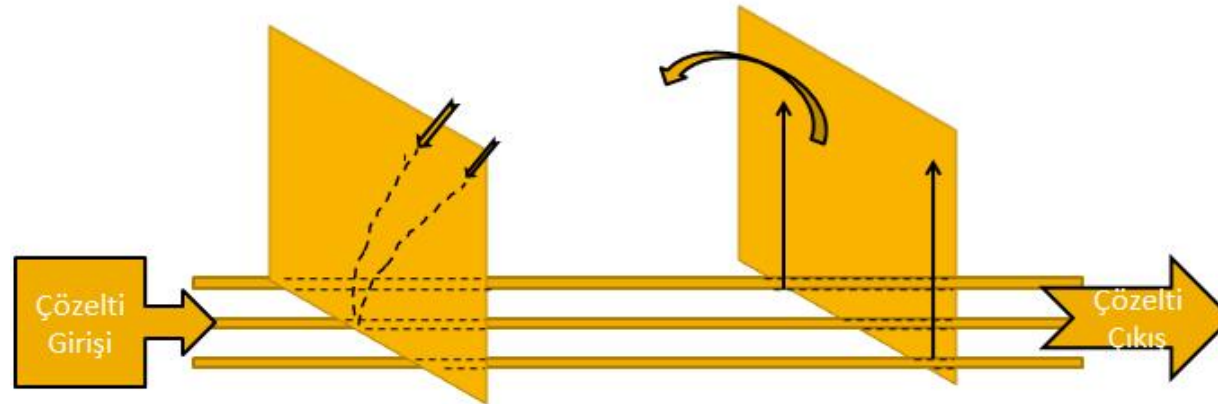
- ❖ M : Elektron kaybeden anot
- ❖ iyonlaşan H^+ element $H_{2(g)}$ oluşumu.
- ❖ $M + H^+ = M^{m+} + H_{2(g)}$
- ❖ Hücrenin potansiyeli potansiyometre ile ölçülerek bulunur. E_m^0 , $E_{H_2}^0$ nin bir ölçüsü olmayıp; $E_{H_2}^0 = 0 \longrightarrow E_M^0 = E_{rev}^0$ eşitliğiyle limitte bulunur.

❖ Elektrot potansiyelleri:

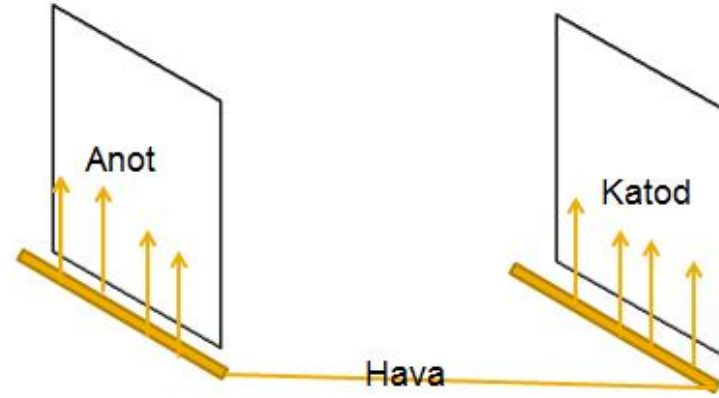

Elektrometalürjiye Yüzeyin etkileri

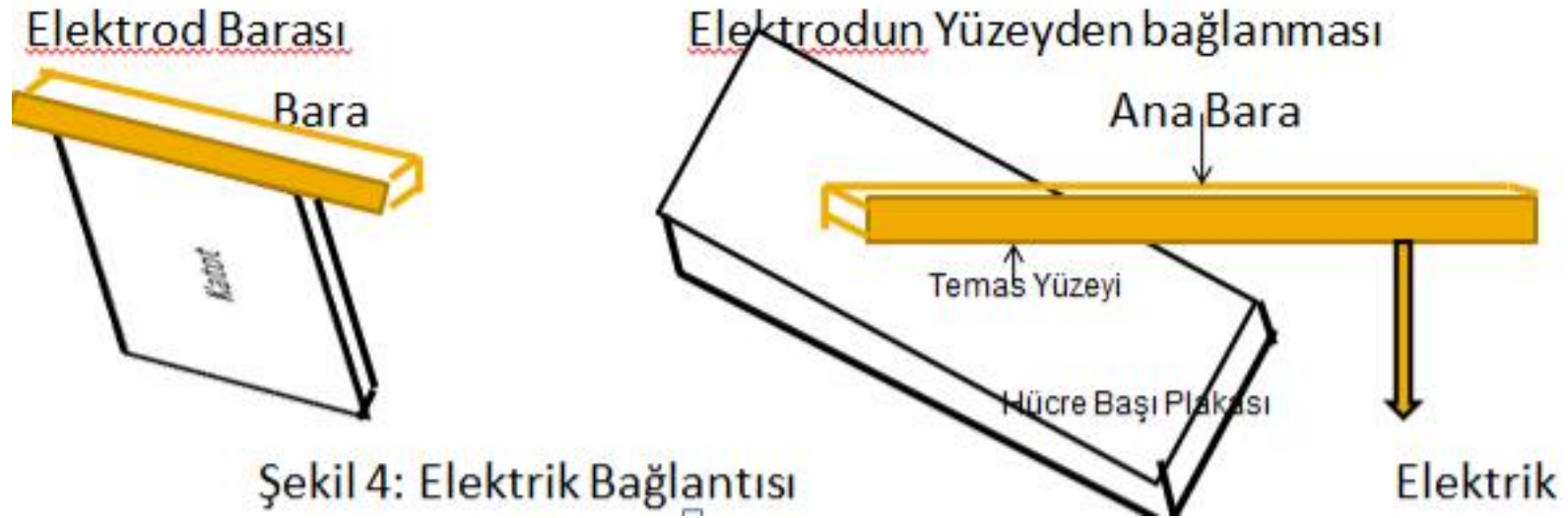
- ❖ Elektrot yüzeylerindeki kinetik kristalin büyümesinde, reaksiyonda ve elektrot yüzeylerindeki taşınımında önemlidir.
- ❖ Bu taşınımın iki şekli aşağıda şekil 2 ve şekil 3 de görüldüğü gibidir.

Şekil 2: Yüzeyle Çözelti ile Taşıma

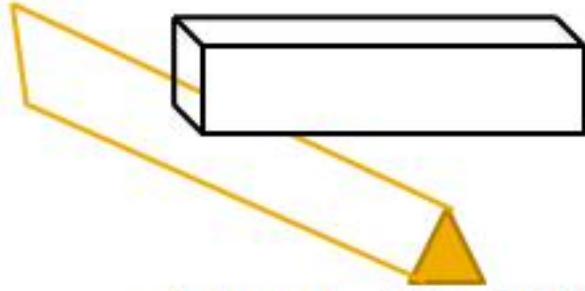
Şekil 3: Yüzeyle Hava İle Taşıma

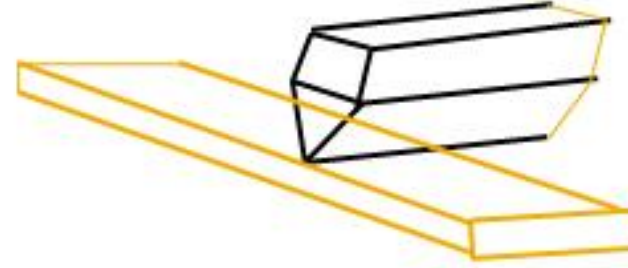
Şekil 4: Elektrik Bağlantısı

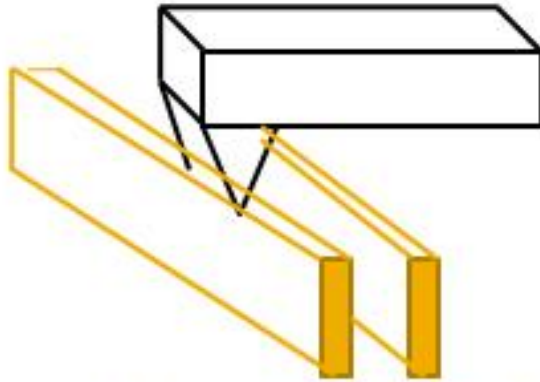
Doğrusal Temas Bağlantıları

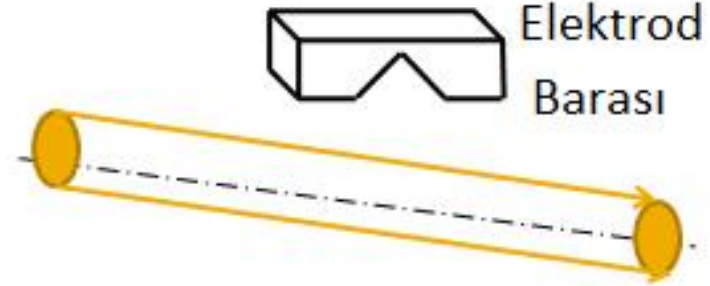
Geleneksel Bıçak Ağızı Temas

INCO Bıçak Ağızı Temas

COMIMCO İki Yüzeyle Temas

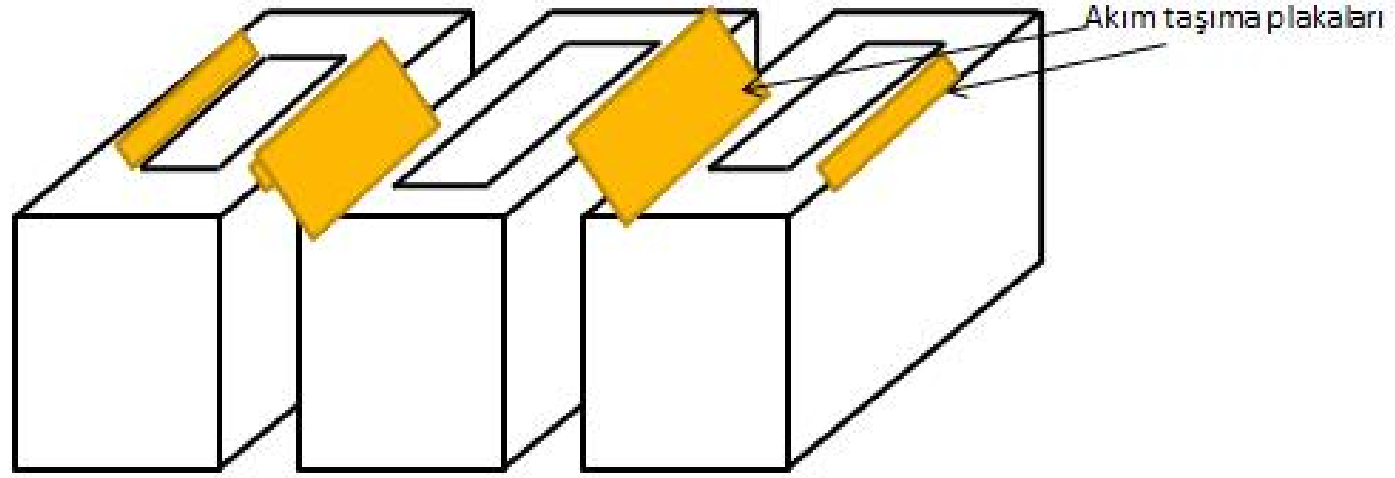
"V" Yatağı Temas

Şekil 5: Doğrusal Elektrik Bağlantıları

- ❖ Yüksek akım gerektiren bağlantılarda örneğin, 100 t bakır elde etmek için 2 V gerilime 3.000.000 amper gerekir ki burada yüzeyin önemi kendisini gösterir.
- ❖ Bunu önlemek için hücrede 20-50 katod yerleştirilir, böylece akım 10.000-30.000 A ve gerilim 100-400V arasına getirilir.

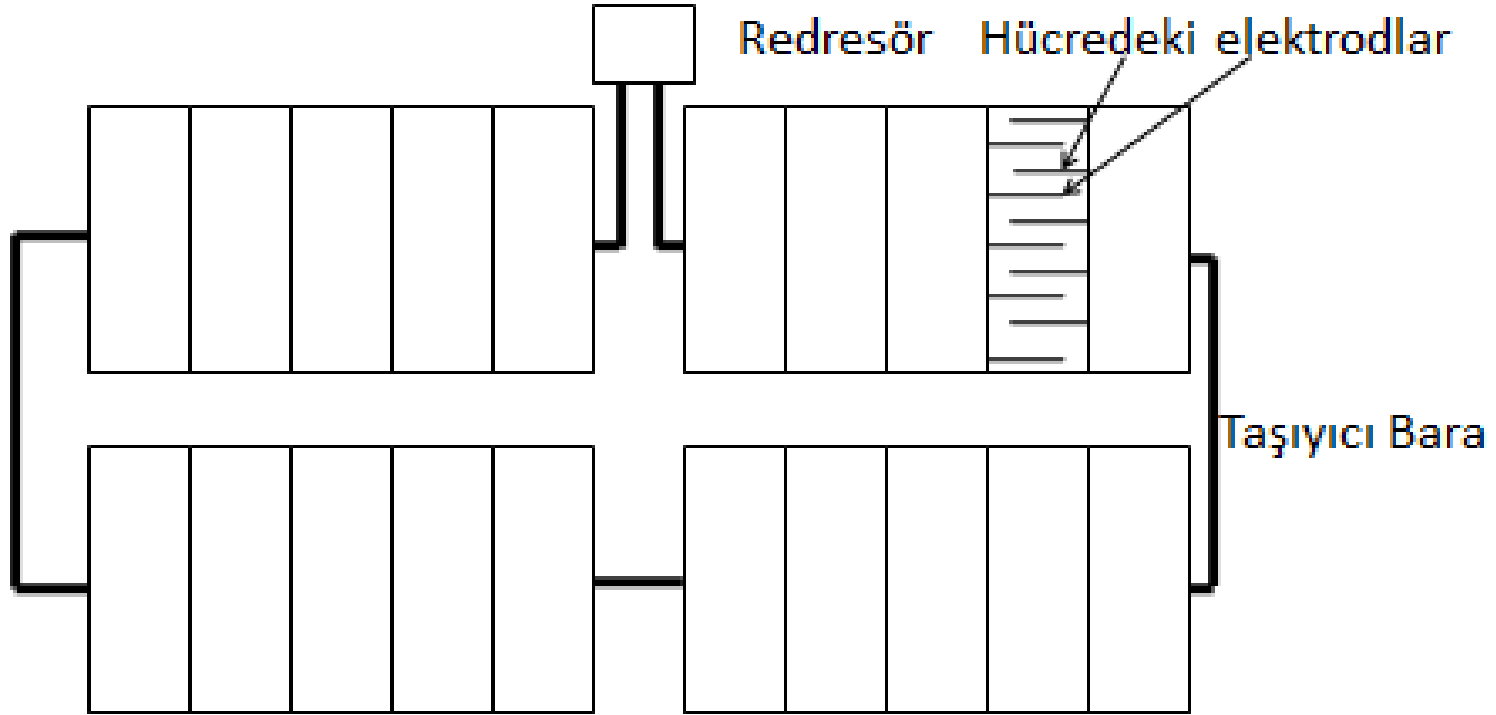
HÜCRELERİN YÜZEYLERİ

- ❖ Hücreler beton, döküm veya işlenmiş döküm malzemelerden yapılırlar.
- ❖ Beton hücrelerin yüzeyleri kurşun, lastik, kompozit, veya bitüm esaslı malzemelerle kaplanmıştır.
- ❖ Çelik ve saç malzemelerden de hücrelerin yapılması mümkündür.

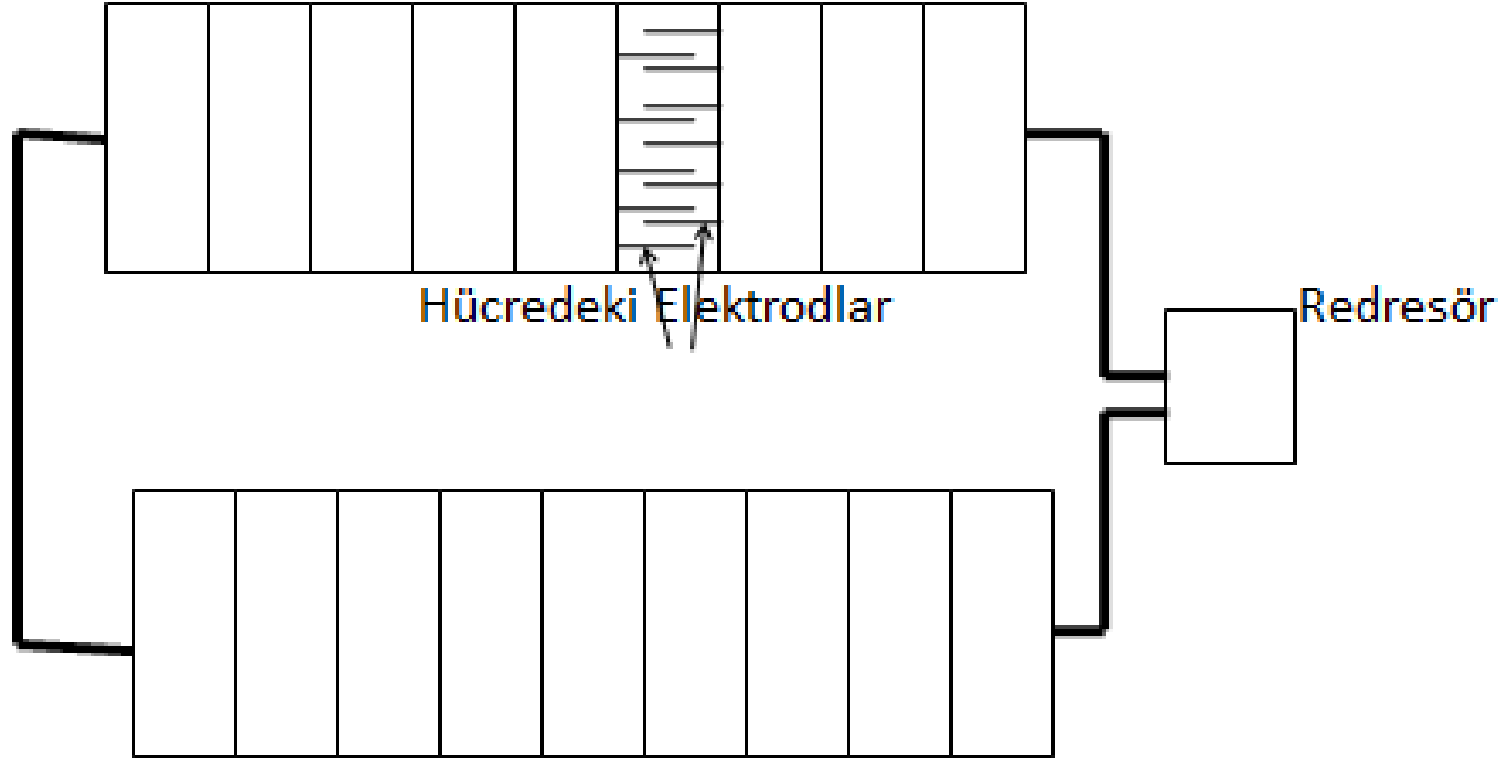

Şekil 6: Beton Hücreler

İşletmelerde Hücrelerin Bağlanması ve Yerleştirilmesi

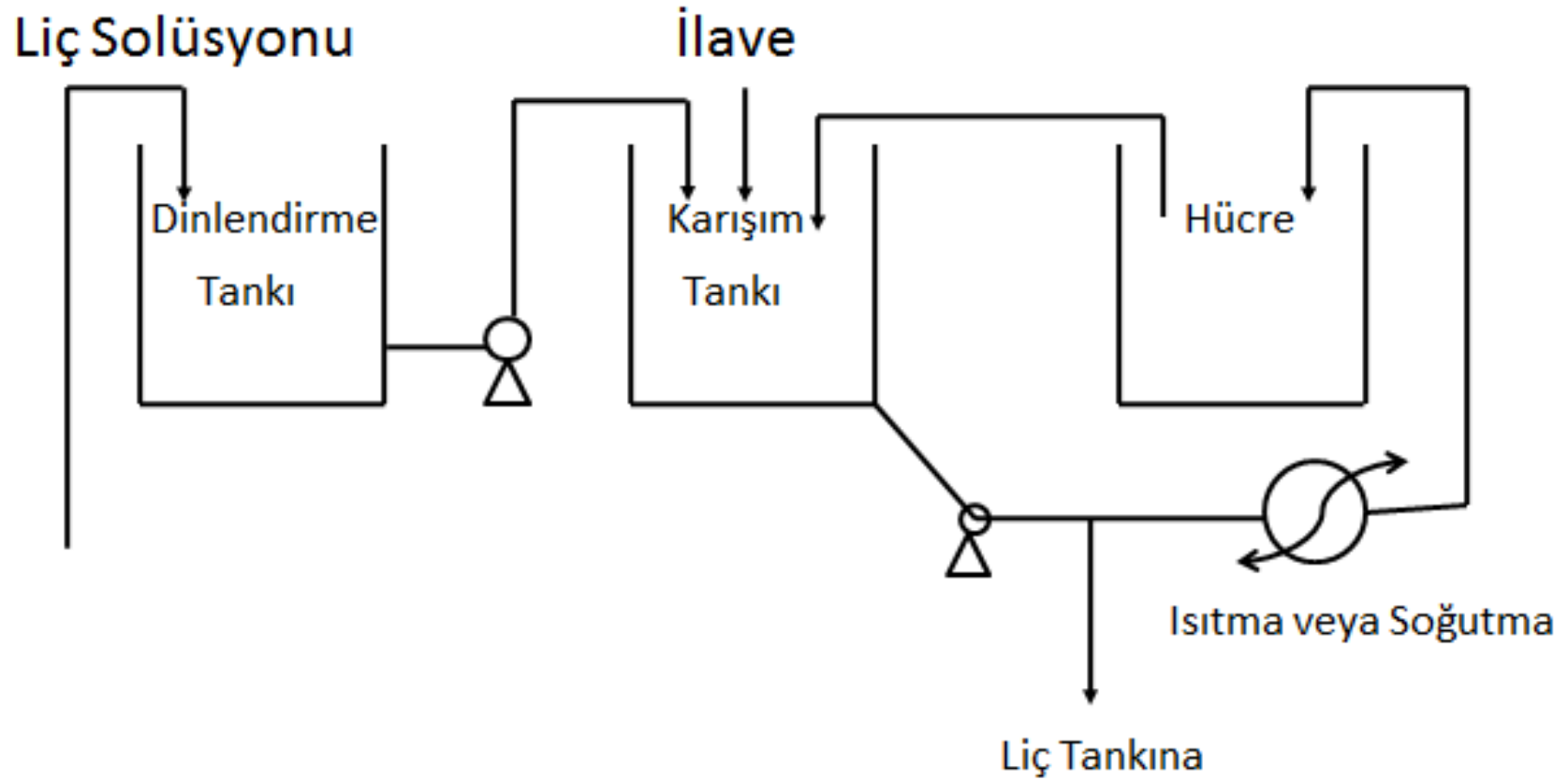
Şekil 7: Hücre Yerleşimi

Şekil 8: Hücre Yerleşimi

ELEKTROKAZANIM HÜCRESİ

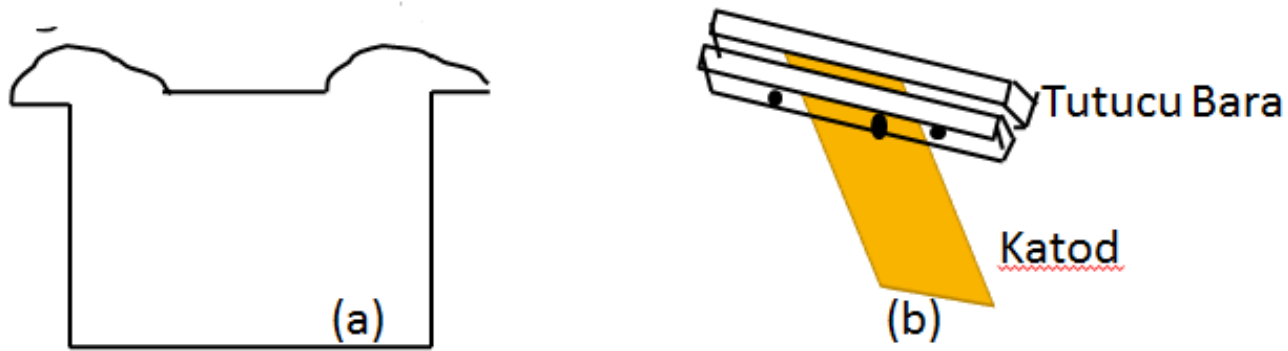

Şekil 10: Elektrokazanım Hücresi Yerleşimi

ANOT

Anotlar 25 mm den 50 mm ye kadar kalınlıkta iki katot arasına hücredeki yerine döküm yoluyla şekillendirilir. Döküm sonrası anot Şekil 11 de görülmektedir.

Şekil 11:a- Döküm Anot, b-Katod Bağlantısı

KATOT

- ❖ Ürünün meydana geldiği yer olan katod, yeterli mukavemette, levha şeklinde, akımı geçiren, iletkenliği olan proses tamamlandığında alınabilen bir yerdir.
- ❖ Genellikle iki çeşit; titan ve paslanmaz çelik ile alüminyumdan yapılmaktadır.
- ❖ Katot bazı işletmelerde 3- 15 gün hücrede kalmaktadır.
- ❖ Bir günde bile hücreden alınan katodlar da olmaktadır.
- ❖ İnce levhalar şeklinde dökümle elde edilen katotlar kesilerek bararlara bağlanarak kullanılmaktadır